

Pratarinė

Austrijos-Vengrijos imperatorienė Elzbieta, žmonių vadintą tiesiog Sisi, savo imperiją pakeitė visiems laikams. Aplinkui griūva didžiųjų dinastijų monarchijos, galingiausias pasaulio valstybes alina vidiniai maištai ir netikrumas dėl užsienio santykių. Austrijoje-Vengrijoje šitaip nenutiko, ir už tai reikia dėkoti Sisi. Mylimoji imperatorienė padėjo pasiekti kompromisą, pagal kurį Vengrija, nepatenkinta, bet gyvybiškai svarbi susiskaldžiusios Austrijos imperijos dalis, nusprendė likti karalystėje ir taip padėjo Habsburgams taikiai susigrąžinti valdžią didžiojoje Europos dalyje.

Šitaip Sisi ne tik apgynė savo teisę į sostą, bet ir išsikovojo Habsburgų dvaro valdovės vietą greta savo vyro. Varžovams ir kritikams Sisi įrodė, kad nebėra toji naivi ir atviraširdė penkio-likmetė, kurią aistringai pamilo imperatorius Pranciškus Juozapas. Ji – kronprinco motina, tautos ir imperatoriaus mylima veikli moteris, galiausiai ir savo pačios gyvenimo valdovė.

Sisi visomis išgalėmis stiprina savo galias Habsburgų dvare, bet pavojų ir sunkumų tik daugėja. Kiek priešų – žinomų ir nežinomų – ji jau įgijo? Devyniolikto amžiaus vidurio Vienoje, kur valstybės valdymo reikalams skirtose menėse ir miegamuosiuose ne vien skamba valsai ir liejasi šampanas, bet ir verda pagundos, konkurencija, kruvinos intrigos, Sisi susiduria su daugybe naujų ir netikėtų pavojų bei varžovų. Ar valinga gražuolė „pasaikų karalienė“ atlaikys šiuos išbandymus? O gal ji pasmerkta tapti nauja auka ant galingiausios pasaulio imperijos altoriaus?

SISI
Vienišoji
imperatorienė

Prologas

ŽENEVA, ŠVEICARIJA
1898 M. RUGSĖJIS

Štai ji – tokia, kaip žmonės kalba: nežemiško grožio. Ją išvydęs jis prisimerkia, atidžiai įsiziūri. Imperatorienė. Elžbieta. Sisi.

Nešina skėčiu ji grakščiai leidžiasi prabangaus viešbučio „Beau Rivage“ laiptais į vaiskios ankstyvo rudens saulės užlietą bulvarą. Gretimais būriuojasi žmonės, pažinę imperatorienę sukurta:

– Štai ji!

– Imperatorienė Elžbieta!

– Sisi!

Ji arba negirdi šūksnių, arba jų nepaiso, ilgakoję ir guvi greitai žingsniu tolsta nuo viešbučio. Jis pasitraukia nuo minios, kad klegesys ir šūksniai jo netrikdytų.

Ji žengia prielauka link trapo ir jos laukiančio garlaivio, jos palydovė stengiasi neatsilikti. Ji visa kuo nepaprasta: švytinti perlamutrinė oda, karališka figūra, aptemptas šilkinis švarkelis aukštu kaklu, ilgas juodas sijonas, juoda kepuraitė ant kupetos vešlių kaštoninių plaukų. Tie plaukai – tokie pagarsėję, kad net jis apie juos yra skaitęs, – tamsūs, banguoti ir kur ne kur perpinti sidabro gijų. Jis žvilgteli į savo skarmalus, juodas panages, nutrintas palaikių kelnų siūles ir nepatenkintas cakteli liežuviu.

Jis taip arti, kad mato jos veidą, pastebi, kaip ji markstosi lyg baikštus medžiojamas žvėrelis. O juk taip ir yra: ji medžiojama. Ją medžioja ne tik jis, ją medžioja visi. Ji, kaip ir jis, – bėglė. Visą gyvenimą sekama ir persekiojama, plėšoma ir vėl lipdoma į viena, vis būdama tokia, kokią ją nori regėti tauta. Iš to, kaip ji gniaužia skėtį, jis įtaria, kad po skėčiu ji veikiau slepiasi nuo žmonių akių ir žodžių, o ne nuo švelnios saulės spindulių. Tas skėtis gali jam sukliudyti.

Jis leidžiasi jai įkandin, kraujas pulsuoja gyslose, kūną užplūsta svaiginantis nekantrumo ir pakilumo pojūtis. Už kelių šimtų metrų priplaukoje sūpuodamasis laukia garlaivis, juodi dūmai kyla į giedrą mėlyną dangų. Jis įkiša ranką į kišenę, apčiuopia geležtę, pirštais braukia švelniai, lyg glostytų kūdikio skruostą. Geležtė nedidelė, ne ilgesnė nei keturių colių. Bet jis žino, kad šia geležtėle savo likimą susies su imperatorienės Elžbietos, gražiausios ir mylimiausios moters, likimu. Visi, kas ją myli, prisimins ir jį.

Pirma dalis

Pirmas Skyrus

GEDELĖS RŪMAI, VENGRIJA

1868 M. VASARA

Sisi būtų galėjusi pateikti daugybę paaiškinimų, kodėl čia kitaip. Jei kas būtų paklausęs, ji būtų nesunkiai atsakiusi. Bet kaipgi iš tikrųjų? – svarstė ji. Kodėl prieblanda čia, Gedelėje, užmiesčio dvare prie Budapešto, visai kitokia nei Vienoje?

Galėtum sakyti, kad dėl vaizdo: nesuvaržyto, laukinio, be galo patrauklaus. Minkštose atslenkančio vakaro sutemose švelni žaluma vilnijo iki pat neižengiamų girių, besidriekiančių tūkstančius akrų. Laukinių gėlių kuokštais margavo pievos, visiškai nepanašios į Vienos imperatoriškuosius sodus ir parkus, kur puošnios tulpės rikiuojasi vejose taip simetriškai ir tvarkingai, jog rodosi, kad žmonija primetė gamtai savo valią.

O gal tai Gedelės sutemų garsai? Čia vakarais skalijo aviganiai šunys; šukuodami jos žirgus linksmi juokėsi arklininkai vengrai; suvešėjusiose pievose sutemas čirpimu sveikinantys žiogai ir kurkiančios varlės jungėsi į neprilygstamą gamtos orkestrą kasvakarinei simfonijai. Šie garsai buvo visiškai kitokie negu Vienoje, kur Sisi girdėdavo imperatoriškosios sargybos nublizgintų batų mušamus žingsnius dvaro kiemuose, pro Habsburgų vartus pravažiuojančių vežimų dardesį, už rūmų sienų bet kuriuo paros metu besibūriuojančių miestelėnų minios šūksnius, kai jie iš imperatorienės kaulydavo florinų ar bent akies krašteliu stengdavosi pamatyti jos garsiąją figūrą ar žymiąsias šukuosenas.

O gal tai aromatas? Čia lengvas vėjelis gainiojo saldžių kvapų raibulius: dvelkė erškėtrožėmis ir akacijomis, iš arklidžių sklido

žemiškas muskuso kvapas, svaigiai kvepėjo peraugusia žole, šiaudais ir purvu. Sodri natūralių ir malonių kvapų puokštė, visai neprimenanti to, ką tekdavo uosti Vienoje: pataikūnų dvariškių šleikštaus tualetinio vandens kvapą, Hofburgų rūmuose besigrūdiančių kūnų ir naktipuodžių dvoką, didikų ir damų, nuolat viską stebinčių ir apskaičiuojančių, kaip galėtų pakilti ar sužlugdyti priešininką, baimės smarvę. Taip, baimę iš tikrųjų galėjai užuosti. Sisi po visų Vienoje pragyventų metų tai žinojo.

Bet ne, ne dėl vaizdų, ne dėl garsų ir ne dėl kvapų sutemos Vengrijoje taip skyrėsi nuo sutemų Austrijoje. Šį skirtumą lėmė ne kas nors išorėje, ne kas nors šalia. Jį lėmė *pojūtis* jos širdyje. Tai dėl kasvakar temstant ją apimančio jausmo Gedelė visai kitokia negu Hofburgas.

Vienoje tokiu metu Sisi jau būdavo be jėgų. Galvą įsiskausdavo nuo nemalonių ginčų su vyru ir jo valdingąja motina. Maudavo paširdžius, kamuodavo nerimas, per dieną besisten-giant atskirti, kur gandai, o kur teisybė, besisaugant ir bandant išvelgti pasmerkimą bei nepritarimą, regis, nuslystantį kiekvieno dvariškio veidu. Vienoje ji niūriai laukdavo vakaro imperatoriškajame dvare – nuobodaus vakaravimo damasku ir auksu išdabintose rūmų menėse, kur plepalai apie eilinį skandalą nustelbia smuikus. Ten ji ištisomis valandomis stebėdavo, kaip moterys meilinas jai vyrui, per prievartą šypsodavosi klausydamosi tų pačių, kas vakarą kartojamų banalių komplimentų. Dienos Vienoje buvo ilgos, o naktys dar ilgesnės; Sisi paršlubčiodavo į savo kambarį pavargusi, išsekusi. Tokia nusikamavusi, kad su siaubu laukdavo kitos dienos, šiai dar nė neišaušus.

Ir čia, Gedelėje, ji pavargdavo, tačiau tai buvo geras nuovargis. Jausdavosi tarsi ištuštėjęs indas, atsikratęs naštos ir lengvas. Šiandien, kaip ir visomis kitomis dienomis Vengrijos dvare, ji buvo laisva. Pakirdusi ketvirtą, penktą jau buvo lauke. Kaip ir kasdien, ilgai greitai jodinėjo ir tik vidudienį trumpam grįžo į rūmus užvalgyti sultinio. Popiet, vėl raita ant savojo žirgo, skriejo laukais ir miškais, praktikavosi šokinėti ir šuoliavo iki uždusimo, paskui su žaviu kaimynu princu Nikolausu Esterhaziu gainiojosi lapės ir lėkė nedirbamais laukais.

Štai kodėl sutemos Gedelėje – kitokios. Saulei vakaruose leidžiantis už Budapešto link besidriekiančių pievų, Sisi kūnas būdavo apsunkęs nuo malonaus, gero nuovargio. Skruostai, nuskaistinti gryno kaimo oro ir fizinės veiklos, švytėdavo skaisčiu raudoniu. Širdis būdavo lengva, nuotaika džiugi, o kūnas stiprus.

Kaip tik taip jautėsi Sisi ši tvankų vėlyvos vasaros vakarą. Palikusi žirgą arklidėse, šyptelėjusi padėkojo arklininkui vengrui. Pasuko į rūmus. Blėstančiame danguje dūlavo dailus raudono kupolo siluetas. Net šis statinys, žaismingas ir nepretenzingas, buvo didingo ir solidaus Hofburgo, Vienos imperatoriškosios rezidencijos, priešingybė. Sisi žvilgsnis nuslydo rausva ir rusva spalvomis nudažytu fasadu į antrą aukštą, į langą rytiniame rūmų flygelyje. Ji nusišypsojo ir paspartino žingsnį, vildamasi jau uždegtų žvakių šviesoje išvysti angelišką veidelį. Ir staiga pajuto nenumaldomą troškimą lėkti į rūmus, kurie jai tapo namais, saugia šeimyninio gyvenimo ir laisvės kertele, toli nuo smaugiančių Vienos ir imperatoriškojo dvaro gniaužtų.

– Sveikas, Šešėli! – Sisi mylimiausias šuo, baltų gaurų kalnas vizgančia uodega, drabstydamasis seilėmis atlapnojo prie durų jos pasitikti. – Pasiilgai? – ji paglostė milžiną, linktelėjo liokajui ir žengė vidun.

Šuo, kaip ir dera pagal vardą, nusekė įkandin.

– Imperatoriene Elžbieta, – įėjusią Sisi reveransu pasitiko Ida Ferenči, ilgametė jos palydovė ir draugė.

Greta jos snaudė dar vienas imperatorienės šuo, didžiulis senbernaras vardu Narsuolis. Sisi anyta Sofija negalėjo pakęsti didelių šunų – erchercogienės šunyčiai turėjo tilpti jai ant kelių. Gal todėl čia, Gedelėje, Sisi draugiją palaikė dideli mieli padarai?

– Sveika, Ida, – Sisi per erdvų holą žengė prie freilinos, ant artimiausios kėdės švystelėjo jodinėjimo pirštines. – Aš greitai persirengsiu. Pasiilgau savo mažutėlės. Ar vaikų kambaryje ramu?

– Ačiū Dievui, erchercogaitė Valerija ši vakar jaučiasi kuo puikiausiai.

– Ar verkė šiandien?

– Pazirzė kaip bet kuris kūdikis. Auklė sakė, kad mažoji erchercogaitė gerai pavalgė, ir kai Jūsų Didenybė ją aplankysite, turėtų būti puikiai nusiteikusi.

– Gerai. Tik persirengiu ir einu pas ją.

– Puiku. Ar Jūsų Didenybė šiandien smagiai pajodinėjote?

– Taip, – linktelėjo Sisi, žengdama prie plačių lenktų laiptų, vedančių į jos kambarius. – Puiki buvo diena. Lapė manė, kad pietinėse giriose jai niekas negresia, bet Nikas ją surado ir mudu beveik... – Sisi stabtelėjo ant laiptų, jos galvoje vienu metu sukosi kelios mintys. – Prisiminiau, Ida, šįvakar vakarieniausime ne trise, o keturiose. Nikas, tai yra princas Esterhazis, kone maldavo, kad pakviesčiau, ir širdis neleido jam atsakyti. Jis prisidės prie mudviejų ir grafiinės Marijos.

– Tokiu atveju, ponija, būsime ne keturiose, o penkiese, – Ida kukliai šyptelėjo, bet nieko daugiau nepasakė.

– Kas? – paklausė Sisi, ranka remdamasi į laiptų baliustradą. – Kas dar ateis?

Gal Pranciškus bus netikėtai nusprendęs apsilankyti? Sisi nusmelkė paširdžius: imperatoriaus vizitai, kad ir kokie reti, suardydavo trapią, palaimingą ramybę, kurią ji šiuose namuose taip nelengvai susikūrė.

Užuot atsakiusi, Ida padavė auksinį padėkliuką su šūsniimi vokų.

– Jūsų Imperatoriškosios Didenybės asmeninis paštas.

– Ačiū, – Sisi paėmė padėklą, pavartė laiškus. – Ar mano sekretoriui Vienoje nusiuntėte visus oficialius prašymus ir laiškus?

Ida linktelėjo.

Sisi žvilgsnis sustojo prie vienos kortelės – pailgos raidės buvo išvedžiotos dailia rašysena. Pažįstamas raštas. Ne, žinios ne iš imperatoriaus. Tos rašysenos buvo taip ilgėtasi, jog Sisi širdis suspurdo krūtinėje, nudiegta vilties kibirkštėlės. Andrašis! Bet ar gali būti? Negi Andrašis grįžęs į Vengriją? Sisi nustebusi įsmėigė akis į freiliną; suvokė, kad nekantravimas balse ją išduoda.

– Ar jis... Ar šiandien buvo užsukęs grafas Andrašis?

Palinkusi į priekį Ida sušnibždėjo:

– Grafas Andrašis buvo užsukęs, kai jodinėjote. Sakė, atvyks vakarienės.

Sisi įsikirto į turėklą; nors stovėjo lyg įkalta, širdis, rodėsi, tuoj nuriedės kilimu išklotais laiptais.

– Tai bent staigmena. Labai maloni staigmena. Eime, turiu kuo greičiau persirengti.

Savo kambaryje Sisi ėmė skaityti laiškus, bet mintys vis grįždavo prie Andrašio. Ar per šiuos mėnesius jis pasiilgo jos taip pat, kaip ji pasiilgo jo? Kiek jis pabus? Ar jų ryšys bus toks pat, koks buvęs? Sisi sumirkšėjo, stengdamasi susikaupti į šeimos naujienas. Reikėjo greitosiomis perskaityti šiuos laiškus ir suskubti į vaikų kambarį iki vakarienės. Iki ateis jis.

Buvo pora laiškų iš Bavarijos: mylima Sisi sesuo Elena neseniai grįžo į gimtąjį dvarą Posenhofene pas tėvus. Vargšėlė Nėnė. Sisi įsivaizdavo, kaip rašant laišką našle tapusiai seseriai byrėjo ašaros. Elena, vyriausia sesuo, vienintelė iš Vitelsbachų mergaičių laimingai ištekėjusi, savo vyrą – malonųjį Turno ir Taksio princą – sutiko jau nebe jaunutė. Ištekėjo įžengusi į trečią dešimtį, o dabar neteko savo vyro, po vestuvių praėjus vos keleriems nuostabiems metams.

Elena rašė apie savo prastėjančią sveikatą, apie kasdienį liūdesį, bet ir apie stiprėjančią tikėjimą. Kadaisė troškusi tapti vienuole, dabar ji Sisi pasakojo, esą kasdienė malda – „tikra paguoda, palengvinanti širdgėlą gimtųjų namų chaose“.

Sisi atsiduso ir kupina užuojautos Elenai ėmėsi kito iš namų atėjusio laiško. Šis buvo iš jos mielosios jaunylės sesers Sofijos Šarlotės.

Mieloji Sisi,

aš išteku! Tu nė neįsivaizduoji, kokios laimės sklidina mano širdis. O gal įsivaizduoji ir supranti mano džiaugsmą – juk buvau dar maža, kai įsimylėjai savo vyrą ir sutikai už jo tekėti.

Sisi pakėlė akis ir sumirksėjo, stengdamasi suvokti netikėtą žinią. Nėnės laiškas buvo kupinas liūdno nuolankumo, mažlaus našlės susitaikymo, jog gyvenimo svajonės nebeišsipildys, o iš Sofijos Šarlotės laiškelių tryško jaunatviškas džiugesys, nevaldomas ir naivus žvalumas, dar niekaip nenuviltas optimizmas, kuris rodėsi trapus ir pavojingas tarsi plono stiklo dubuo vaiko rankose. Sisi vėl palinko virš sesers laiško.

Ak, mielioji sese, ne blogiau už mane pažįsti mūsų pusbrolių Liudviką. Gal net geriau, nes jis man vis kartoja, kad tu vienintelė iš seserų (žinoma, išskyrus mane!) jį iš tiesų supranti ir myli. O jis irgi visa širdimi myli tave! Žavisi tavimi! Jaučiuosi tokia laiminga, kai jis man sako, kad iš visų seserų aš panašiausia į tave grožiu ir jausmingumu.

Ak, Sisi, man galva svaigsta iš palaimingos laimės. Liudvikas, Bavarijos karalius, bus mano vyras!

Jam nėra lygių. Tik pažvelk į jo rūmus. Greta jo, tokio stilingo ir elegantiško, jaučiuosi tikra neišmanėlė. O ką jau kalbėti apie tai, koks jis dailus. Žinau, visos Bavarijos merginos miršta iš pavydo, ir tegu. Į sutuoktinius gausiu geriausių mūsų šalies vyrų! Gal net geriausių pasaulyje! (Tavo mylimas Pranciškus Juozapas, žinoma, nesiskaito.)

Juk pargrįši į Bavariją per mano vestuves, tiesa? Pasakysiu Liudvikui, kad grįši, – pažadas, jog susitiks su tavimi, paskatins jį paskirti vestuvių datą!

Myliu tave ir visada mylėsiu.

Sesuo Šarlotė

Sisi dukart perlenkė Sofijos Šarlotės laišką ir padėjo į šalį. Ją apėmė nepaaiškinamas nesmagumas. Naujienos geros, o jai nežinia kodėl nejauku. Sesuo teisi: Sisi iš tikrųjų mylėjo Liudviką. Jis – jos pusbrolis ir, kitaip negu Nėnė, brangiausias vaikystės draugas. Jiedu su Liudviku Bavarijoje leido jaunas dienas, nevaržomi skrajojo po Posenhofeno lankas ir dalijosi beprotiškomis

dabarties ir ateities svajomis. Galbūt Liudvikas netgi šiek tiek įsimylėjęs Sisi? Ne kartą buvo apie tai užsiminęs.

Ir štai Liudvikas – Sofijos Šarlotės vyras. Nuo šios minties Sisi širdis anaip tol neprisipildė džiugesio, kokį tokios naujienos turėtų sukelti. Ar jiedu tinka vienas kitam? Jos motina kunigaikštienė Liudvika, žinoma, patenkinta dėl šių sužadėtuvių – juk jauniausia duktė bus taip netoli nuo namų Posyje. Akivaizdu, kad ir Sofija Šarlotė pakiliai nusiteikusi. Sisi įkišo sesers laišką į rašomojo stalo stalčių, nusprendusi grįžti prie jo vėliau. Nenorėjo liūdinti savo jaunėlės sesers, būsimos nuotakos, tačiau pati pastaruoju metu entuziazmu dėl santuokos netryško. Reikėjo pagalvoti, ką atsakyti sesei.

Buvo telikę du laiškai. Viršutinis užantspauduotas antspaudu ERCHERCOGAIŲ GIZELA, AUSTRIJOS IR VENGRIJOS IMPERATORIŠKOJI PRINCESĖ. Tai Sisi dvylikametė duktė Gizela rašė iš imperatoriškojo dvaro Vienoje. Gizela retai rašydavo. Jiedvi su Sisi nebuvo artimos. Niekada neturėjo progos suartėti. Gizela nuo pat kūdikystės labiau linko prie erchercogienės Sofijos, kuri savo anūkams buvo švelni ir motiniška, o marčiai – šalta ir valdinga.

Dabar Sisi žvelgdama į laišką pasimuistė krėsle, lyg jaustųsi nepatogiai. Mintys apie vyriausią dukterį nusmelkė iki žaizdos giliai širdyje, kurios neužgydė nei laikas, nei nuotolis, žaizdos, kuri taip ir neužsitraukė, nevirto susitaikymo ir apsisprendimo randais. „Ne, ne dabar“, – galvojo Sisi. Tik ne po tokios puikios dienos. Ne dabar, kai ji susiruošusi į vaikų kambarį pas savo mylimą vaikėlį. Ne dabar, kai jis, Andrašis, visai čia pat ir netrukus ateis vakarienės. Sisi nesinorėjo ašaroti. Sėdėdama krėsle įsikišo Gizelos laišką į kišenę, perskaitys vėliau. Vėliau, kai galbūt pavyks pasidžiaugti šiuo laišku, – laiškų iš Gizelos ji retai tesulaukdavo, – kai neberekės slėpti ašarų, kai tamsios nakties priedangoje niekas negirdės jos raudų, nematys ir nenutuoks, koks begalinis ilgesys ją slegia, koks gilus sielvartas, netekus dviejų vyresniųjų vaikų.

Sisi atsitiesė ir paėmė paskutinį laišką. Pažįstama rašysena, atpažįstamas tamsiai raudonas antspaudas. Ir pažįstamas sunkumas

paširdžiuose, nesmagumas, bet visai kitoks negu tas, kurį sukėlė Gizelos laiškas: šis nesmagumas buvo tarsi prislopęs, tik bukas maudimas, o Gizelos laiškas prilygo įkaitintos geležies dūriui. Ir vis dėlto Sisi lauždama antspaudą negirdimai suvaitojo. Laiškas iš Pranciškaus Juozapo. Jos vyro, jos imperatoriaus. Tokia dabar buvo jų dviejų vedybinė sąjunga: nuolatinis susirašinėjimas tarp Vengrijos ir Austrijos, nors patys nesimatydavo ištusus mėnesius.

Pranciškaus Juozapo laišakai buvo tokie kaip jis pats: dalykiški, logiški, be jokių vaizdingų nukrypimų ir sentimentų. Sausos jo kasdienės veiklos ataskaitos, kuriose jis aprašydavo begalines valandas prie rašomojo stalo tarp dokumentų, prašymų ir ministrų, pabaigoje visada konstatuodamas: „Bet taip tiesiog turi būti – reikia dirbti, iki nebelineka jėgų.“ Jis trumpai parašydavo apie Gizelą ir Rudolfą. Sisi kas kartą suskauzdavo širdį išvydus jų vardus. *Gizela. Rudis.* Vaikai, kurių jai nebuvo leista mylėti. Vaikai, kuriuos vos gimusius išplėšė jai iš glėbio ir įkurdino imperatoriškajame vaikų kambaryje, kur kiekviena jų gyvenimo akimirka buvo stebima atidžios ir pavydžios globėjiškos senelės erchercogienės Sofijos akies.

Abu vaikai „geros formos“, laiške ją tikino Pranciškus. Na, žinoma. Visiems imperatoriškosios šeimos nariams privalu būti „geros formos“. Pati Sofija prižiūrėjo, kad tobulai tvarkingos ir padorios imperatoriškosios šeimos spindesio netemdytų nė menkiausias krislelis. Tik ne Habsburgų rūmuose, kur nepajudinamą kasdienę tvarką lėmė papročiai, taisyklės ir tradicijos, užtikrinamos, kad imperatoriškosios galios mechanizmas veiktų sklandžiai, garantuodamos, jog kiekvienas žino, ko tiksliai iš jo ar jos tikimasi. Sofija ne vienus metus tuo rūpinosi, nes, nors Pranciškus Juozapas nešiojo imperatoriaus karūną, imperatoriškąjį namų ūkį valdė jo motina.

Sisi retai bendraudavo su anyta tiesiogiai, užtat Sofija buvo minima visuose Pranciškaus laiškuose. Ji tvylojo virš sūnaus ranka išvedžiotų žodžių, stovėjo už kiekvieno krustelėjimo dvare. Vos užsiminus apie Vienos gyvenimą, būtinai būdavo paminima ir Sofija, patikimiausia imperatoriaus patarėja ir svarbiausias žmogus jo – ir Sisi mylimų mažutėlių – gyvenime.

Sisi sudejavusi sulamdė Pranciškaus laišką ir švystelėjo gniužulą per kambarį.

Vis dėlto sutramdė mintis, kol tos šuoliais nepasileido šiuo tamsiu ir niūriu tuneliu – gerai pažįstamu keliu kančios, su kuria ji nuolat turėjo kautis. *Valerija*. Sisi balsu ištarė vardą, tarsi norėdama nuvyti aplink besisukiojančius demonus, lyg ramindama save šiuo šventu žodžiu. Jos mieliausioji, jos jauniausioji. Saugiai me vaikų kambario prieglobstyje čia, Gedelėje. Vaikelis, dėl kurio Sisi pagaliau ryžosi palikti Vieną, anytą ir visą imperatoriškąjį dvarą. Dėl kurio atvyko čionai, į Vengriją, ir pagaliau pasijuto laisva nuo Sofijos. Kur jai leista pačiai auginti bent vieną vaiką, išlieti visą užslopintą motinišką ilgesį, kurio pritvinkusi siela.

– Ar jau viskas? Noriu pas Valeriją, – Sisi pasimuistė krėsle ir veidrodyje pažvelgė į savo kirpėją Franciską Feifilak; šioji kaip tik buvo bebaigianti imperatorienei pinti ir dėlioti kasas.

Dar vienas dalykas, dėl ko gyvenimas Gedelėje buvo malonus: Sisi savo garsiuosius kulkšnis siekiančius plaukus galėjo nešioti laisvai supintus į kasas ir dabinti lauko gėlėmis, o ne vargti su ceremoningomis šukuosenomis ir sunkiomis brangakmeniais puoštomis diademomis, kurias tekdavo nešioti dvare ir per valstybines šventes.

– Tik minutėlę, imperatoriene, – Franciska įgudusiais milkliais pirštais įpynę į kaštonines Sisi garbanas dar vieną lauko gėlių giją. – *Et voilà*, baigta! Sakyčiau, dar vienas šedevras.

Pakilusi iš krėslo Sisi nuėjo prie spintos. Išsirinko priglundusią gelsvo atlaso suknelę, siuvinėtą aukso gėlėmis. Pasidabino prie suknelės derančių perlų vėriniu, auskarais ir apyranke, plaukus – kvepiančiais baltais žiedlapiais. Damoms triūsiant aplinkui, segiojant sagas, dėliojant prašmatnaus audinio klostes, Sisi patenkinta linktelėjo savo atvaizdui veidrodyje.

– Gerai, – ištarė. – Manau, viskas.

Pro Sisi ausis nepraslydo, kaip su palengvėjimu atsiduso visos trys jos pagalbininkės: lenkaitė kirpėja Franciska, vengrė freilina Ida ir Marija Fenštetič, vengrų grafienė, nuo seno Sisi asmeninės palydos dama. Nė vienos austrės tarp artimiausių Austrijos imperatorienės žmonių. Kaip tik taip, kaip norėjo Sisi.

– Kiek per prašmatnu vaikų kambariui, bet gal mažutelei Valerijai patiks šie puikūs perlai?

Sisi šypsodamasi pasisukiojo priešais didžiulį veidrodį, paskutinį sykį vertindama, kaip atrodo. Drabužius ir šukuoseną visada nužiūrėdavo priekabiai. Atsainumu „gražiausios moters“ – net gražesnės už Prancūzijos gražuolę imperatorienę Eugeniją – titulo nepelnysi. Tačiau šįvakar Sisi savo išvaizda rūpinosi net labiau nei įprastai, nes jos laukė vakarienė su Andrašiu.

Ir štai Sisi mėgstamiausia dienos dalis.

– Ar viskas gerai? – ji it vėjo gūsis įlėkė į šviesų vaikų kambarį.

Sienos čia buvo išdažytos linksma mėlyna spalva – tokią ji pati parinko, nevaržoma neprašytų anytos patarimų. Sisi nudrožė tiesiai prie lošio ir iškėlė kūdikį. Uosdama pudros ir pieno kvapus, bučiniais apibėrė Valerijai skruostelius. Mažoji iš malonumo sugugavo, ir Sisi, plūstelėjus neapprėpiamai svaiginamai meilei, priglaudė dukrelę dar tvirčiau.

– Taip, imperatoriene, erchercogaitė šiandien kuo puikiausiai nusiteikusi.

Guvernantė buvo tyli jauna britė vardu Mari Trokmorton, rami ir santūri, visiška Sisi priešingybė. Imperatorienė į kiekvieną mergytės pagugavimą ir paverkšlenimą reaguodavo susirūpinusi ir su perdėtu nerimu.

– Ar neverkė? Ar gerai valgė? – klausinėjo Sisi, laikydama dukrelę Valeriją taip, kad galėtų apžiūrėti kiekvieną putlaus rausvo kūnelio colį. Jos mažylė buvo tobula. Josios angelėlis.

– Manau, verkė dėl šito, – panelė Trokmorton palinko prie Valerijos, įgudusiais pirštais praskleidė mažylei lūpytes ir parodė boluojantį dantuką.

– Pirmas dantukas, – aiktelėjo Sisi ir vėl ėmė bučiuoti mažajai veidelį. – Ak, manoji mergyte! Angelėli mylimiausias! Kaip greitai tu augi. Jau dantukai kalasi! Ak, vargšiuke mano. Panele Trokmorton, pasistenkite, kad erchercogaitė jaustųsi kuo geriau, kol kalasi dantys. Supratote?

– Būtinai, imperatorienė, – ramiai atsakė guvernantė.
– Mergyte mano! – motiniško pasididžiavimo kupinu balsu suburkavo Sisi.

Putlia rankele siekdama motinos veido, Valerija vėl sugugavo. Sisi su mažyle įsitaisė ant grindų. Žaidė užmiršusi viską pasau-lyje, ir nebūtum pasakęs, kuriai iš jų smagiau. Valerija neatitraukė akycių nuo žvilgančių motinos garbanų, nuo švytinčių perlų, nuo besišypsančio veido. O Sisi net svaigo gėrėdamasi mieląja dukrele, kiekviena jos kūno dalele. Savo „vienintele“ – taip Sisi neretai vadindavo Valeriją, kalbėdamasi su Ida ir Marija Fenš-tetič. Vienintelė, kuriai teko besiveržianti prigimtinė motinos meilė, metų metais užgniaužta, išsekusi tarsi pienas, kuriuo jai nebuvo leista maitinti savo pirmųjų mažutėlių.

Sisi, suprantama, mylėjo ir Gizelą, ir Rudį. Mylėjo ir brangiąją pirmagimę princesę Sofiją, kuri visai maža mirė nuo karštinės. Po to smūgio Sisi taip ir neatsigavo. O su kitais dviem vaikais, įkur-dintais imperatoriškajame vaikų kambaryje Vienoje, jai nebuvo leista užmegzti bent kokio tvirtesnio ryšio. Jiems nebuvo leista priglusti jai prie krūties, nurimti jos glėbyje, jiems nebuvo leista pažinti jos kaip motinos, o jai – mylėti jų taip, kaip troško. Kartais anytai leidus Sisi nueidavo į imperatoriškąjį vaikų kambarį, bet tik trumpam ir laikydamasi protokolo. Šalia visados būdavo erc-hercogienės Sofijos ministrai ir freilinos, arba pati Sofija nenu-leisdavo akių nuo Sisi ir vaikų. Per tuos apsilankymus nestigdavo kritikos, priekaištų ir menkai teslepiamų užuominų apie Sisi ne-tinkamumą būti motina. Sisi žinojo, ką gimus vaikams kalbėjo Sofija, ją pasiekė gandai apie anytos jaučiamą panieką. „Aišku, Sisi negali auginti vaikų, juk ji pati dar vaikas!“ Ilgainiui, vaikams natūraliai linkstant prie močiutės, Sisi širdis, greta šilumos ir mo-tiniškos meilės, prisipildė maudžiančios širdgėlos. Tačiau paskui gimė Valerija. Jos ketvirtas ir paskutinis vaikas. Staigmena, neti-kėta likimo dovana ir – pagaliau – Sisi galimybė būti *mama*.

Paguldžiusi Valeriją miegoti ir pasirūpinusi, kad mažylei nebūtų nei per šilta, nei per šalta, Sisi išėjo iš vaikų kambario ir su grafie-ne Marija bei Ida patraukė vakarienės.

Po pasimatymo su Valerija šilumos kupina širdimi Sisi ėmė leistis laiptais, o tada hole pastebėjo aukštą siluetą, lyg šešėlį tamsuojantį ten, kur nepasiekė žvakių šviesa. Sisi stabtelėjo, mėgindama susitvardyti. Dar kiek, ir būtų pasileidusi laiptais tekina ir puolusi jam į glėbį, o tai vargu ar priimtina.

Andrašis, matyt, išgirdo Sisi žingsnius, nes iškart atsigręžė ir įsmeigė į ją tamsias akis.

– Mano karaliene, – jis dideliais žingsniais atskubėjo prie laiptų.

Visados į ją kreipdavosi ne austrišku titulu „imperatoriene“, o vengrišku „karaliene“. Ji priklausė *jo* kraštui, *jo* tautai. Sisi tai patiko.

– Andraši.

– Sisi.

Paskutinėmis pakopomis ji lipo prisiverstinai lėtai, tačiau šypsenos užgniaužti nepajėgė.

– Kas kartą jus išvydus man apsvaigsta galva, – ištiesęs ranką Andrašis suėmė jos pirštus ir pakėlė prie lūpų.

„Kiek protokolo pažeidimų“, – pamanė sau Sisi. Niekam, išskyrus ją rengiančias freilinas, nebuvo galima jos liesti. Ir, žinoma, joks vyras, išskyrus Pranciškų, nebūtų drįsęs pabučiuoti jai rankos. O dar blogiau tai, kad ji nemūvėjo pirštinių, taigi Andrašio lūpos palytėjo odą, jos kūną – imperatoriškąją šventenybę. Ak, kaip jai patinka gyventi Vengrijoje!

– Kaip laikotės? – Jo balsas buvo duslus, tarsi didžiuliam hole jiedu būtų stovėję vieni.

Beveik taip ir buvo, nes Marija ir Ida, diskretiškumo meistrės, atsiprašiusios pasitraukė į šalį.

– Labai gerai. O dabar – dar geriau, – švytėdama atsakė Sisi. – Kaip kelionė iš Vienos?

– Ilga. Bet turėjau ko laukti. – Jis kiek per ilgai žvelgė jai į akis, tada žvilgsnis nuslydo suknele, liemeniu, Andrašis nužvelgė ją nuo galvos iki kojų. Patenkintas nusišypsojo, ir Sisi pajuto, kaip šiluma nugara pakyla iki skruostų. O tada, puikiai ją pažinodamas, nieko nelaukdamas pasidomėjo: – O kaip Valerija?

Sisi nusišypsojo dar plačiau.